ЕКОЛОГІЯ ПРАВО ЛЮДИНА
Верховенство права для захисту довкілля

Визначення розміру компенсації за шкоду довкіллю у справі МС ООН «Коста-Ріка – Нікарагуа»

Визначення розміру компенсації за шкоду довкіллю у справі МС ООН «Коста-Ріка – Нікарагуа»

18 листопада 2010 року Республіка Коста-Ріка подала заяву про порушення справи проти Республіки Нікарагуа щодо «вторгнення, окупації та використання армією Нікарагуа території Коста-Ріки, а також [імовірного] порушення зобов'язань Нікарагуа щодо Коста-Ріки», а саме порушення принципу територіальної цілісності та заборони погрози силою або її застосування.

У своїй заяві Коста-Ріка стверджувала, що Нікарагуа у двох окремих інцидентах окупувала територію Коста-Ріки у зв'язку з будівництвом каналу від річки Сан-Хуан до Лагуна-лос-Портільос (також відомий як «Лагуна Харбор-Хед») і виконувала певні супутні роботи з днопоглиблення на річці Сан-Хуан. За словами представників Коста-Ріки, днопоглиблення та будівництво цього каналу серйозно вплинули на потік води до річки Колорадо в Коста-Ріці та завдали додаткової шкоди території Коста-Ріки, включаючи водно-болотні угіддя та національні заповідні зони дикої природи, розташовані в регіоні. Цю справу внесено до загального списку рішень Суду під назвою «Деякі заходи, що здійснюються Нікарагуа у прикордонній зоні (Коста-Ріка проти Нікарагуа)» (далі - «Справа Коста-Ріка проти Нікарагуа»).

МС ООН спочатку розглянув питання про те, яка з держав володіє суверенітетом над цією спірною територією. Для цього Суд розглянув, зокрема, положення Договору про кордони від 1858 р. МС ООН прийшов до висновку, що суверенітет над оспорюваною територією у цій справі належить Коста-Ріці, діяльність, проведена Нікарагуа на оспорюваній території з 2010 року, є порушенням територіального суверенітету Коста-Ріки. Нікарагуа порушила територіальний суверенітет Коста-Ріки тим, що побудувала канали і забезпечила військову присутність на спірній території.

У зв'язку із викладеним, МС ООН вказав, що Коста-Ріка має право на отримання компенсації за матеріальну шкоду, цим державам варто розпочати переговори з метою досягнення угоди щодо компенсації, якщо сторони не зможуть досягти такої угоди протягом року з дати винесення рішення, на прохання однієї із них Суд визначить розмір компенсації.

Позиція порушника, себто Нікарагуа, з питань обрахунку та виплати компенсацій на відновлення довкілля була наступною: «Що стосується виплат на відновлення, у звіті Payne & Unsworth зазначається, що «в контексті оцінки шкоди природним ресурсам сторони зазвичай використовують платежі банкам збереження землі, наприклад, банкам водно-болотних угідь, або платять власникам землі за збереження чи захист середовища проживання компенсуючи шкоду для довкілля». Це сприятливий підхід,

оскільки ці дії забезпечують той самий рівень екологічних послуг, який був би доступним, якби не було завдано відповідної шкоди. Використання подібного підходу було б доцільним і простим для застосування щодо шкоди, заподіяної спірній території, оскільки, як пояснює Payne & Unsworth Report, «Коста-Ріка має активний ринок, який платить землевласникам і громадам за управління середовищем проживання та надання екосистемних послуг»».

Втім, Міжнародний Суд не прийняв позицію Нікарагуа про «виплати на відновлення» для використання в оцінці екологічних збитків. На відміну від широкого визнання Консультативним висновком Міжамериканського суду з прав людини постійних індивідуальних зобов'язань держав щодо запобігання транскордонній шкоді, яка може виникнути в результаті інфраструктурних проектів у Великому Карибському басейні, рішення Міжнародного суду ООН значно зменшило розмір компенсації відносно початкових вимог Коста-Ріки, розмежувавши компенсаційні обов'язки Нікарагуа як частину екологічних репарацій, і власні обов'язки Коста-Ріки щодо пом'якшення екологічних наслідків за наявності передбачуваної екологічної шкоди. Ці події свідчать про те, що, хоча і визнається, що всі держави поділяють відповідальність за охорону довкілля, точний розподіл екологічних репарацій, що виплачуються через компенсацію, не завжди буде лежати суворо на стороні держави, яка вчиняє екологічні правопорушення, принаймні, якщо це стосується Міжнародного суду ООН.

Спершу Міжнародний Суд зазначив, що площа території, яка постраждала від незаконної діяльності Нікарагуа, становить 6,19 га.. Використовуючи свій «екосистемний підхід», прогнозуючи збитки, коли для відновлення постраждалої території потрібен 50-річний період, Коста-Ріка вимагала близько 6,711 мільйона доларів США відшкодування збитків, а також приблизно 0,5 мільйона доларів США у вигляді відсотків за час заборгованості. Виходячи з теорії «виплат на відновлення» і посилаючись на суму 309 доларів США за гектар (сума, яку Коста-Ріка сплачує землевласникам і громадам як стимули для захисту середовища проживання за національними програмами збереження довкілля) на рік за період відновлення від 20 до 30 років Нікарагуа підрахувала, що Коста-Ріка мала права на суму не більше, ніж 188 504,00 доларів США.

Суд же керувався концепцією «шкоди та причинно-наслідкового зв’язку». Суд пояснив свою позицію щодо концепції шкоди та причинно-наслідкового зв’язку, враховуючи наукову невизначеність, що пов’язана з твердженнями про екологічні збитки:

“34. У випадках імовірного завдання шкоди навколишньому середовищу можуть виникнути особливі проблеми щодо завдання шкоди та причинного зв’язку. Збиток може бути викликаний кількома одночасними причинами, або стан досліджень щодо

причинного зв'язку між протиправним діянням і шкодою може бути невизначеним. Це труднощі, які необхідно вирішувати в міру їх виникнення у світлі фактів справи та доказів, представлених Суду. Зрештою, суд має вирішити, чи існує достатній причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням та заподіяною шкодою».

Важливо підмітити, що Суд не розробив критеріїв достатності причинно-наслідкового зв'язку, особливо коли екологічна шкода виникає внаслідок незаконних протиправних дій держави.

Стосовно оцінки збитків, Суд нагадав про своє рішення у справі Діалло, де були використані «міркування справедливості» для врахування позицій сторін у справі , а також посилання арбітражу Trail Smelter на рішення Верховного суду Сполучених Штатів 1931 року у справі Story Parchment Company проти Paterson Parchment Paper Company, яке проголошувало, що у справах про делікти, які «перешкоджають точному встановленню суми збитків… буде достатньо, якщо докази демонструють, що розмір збитків є предметом справедливого й обґрунтованого висновку, хоча результат є лише приблизним». Суд заявив, що «збиток навколишньому середовищу та пов'язане з цим погіршення або втрата здатності навколишнього середовища надавати товари та послуги підлягають компенсації згідно з міжнародним правом».

Зрештою, Суд кардинально зменшив суму компенсації, заборгованої Коста-Ріці, до суми 120 000 доларів США за пошкодження або втрату екологічних товарів і послуг, 2 708,39 доларів США за витрати на відновлення водно-болотних угідь, що охороняються на міжнародному рівні, витрати на суму 236 032,16 доларів США, як річні відсотки у розмірі 4% за період від Рішення 2015 року та за Рішенням про компенсацію 2015 року до 20 150,04 доларів США, а також присудив відсотки в розмірі 6% на ці суми, вони підлягають сплаті від 2 квітня 2018 року. Загальна сума компенсації присудженої Коста-Ріці дорівнювала 378 890,59 доларів США , що становить приблизно 5% від вимог Коста-Ріки.

Враховуючи, що Суд призначив експертів по справі ще у 2015 році для визначення шкоди довкіллю, було дещо дивним, що Суд не провів перевірку експертів для оцінки екологічних збитків (принаймні рішення від 2 лютого 2018 року про Компенсацію в цій частині мовчить). У рішенні про Компенсацію від 2 лютого 2018 року також не міститься жодних згадок про консультації з незалежними експертами (установами, організаціями чи окремими вченими) Судом відповідно до його повноважень, передбачених статтею 50 Статуту Міжнародного Суду, з огляду на рівень наукової невизначеності цього слід було очікувати при оцінці збитків за період відновлення для постраждалої території площею 6,19 га (зокрема, чи цей період складає 50 років, як стверджує Коста-Ріка, чи 20-30 років, як стверджує Нікарагуа). З тексту

рішення про Компенсацію від 2 лютого 2018 року не зовсім зрозуміло, чи звернувся Суд до Секретаріату Рамсарської конвенції (або будь-якої іншої міжнародної екологічної організації, наприклад Екологічної програми Організації Об'єднаних Націй) за допомогою в цій фазі розгляду розміру відшкодування. Натомість рішення Міжнародного суду про компенсацію від 2 лютого 2018 року дещо схоже на детальний перелік того, що Суд визнав належним – з огляду на обставини , що склались у сторін і власні зобов'язання Коста-Ріки щодо пом'якшення природних небезпек, без чіткого встановлення наукових чи фактичних підстав для стягнення того чи іншого розміру відшкодування за завдання шкоди кожному із предметів шкоди, пов'язаної з незаконною діяльністю Нікарагуа.

Також Суд заявив, що «до оцінки екологічної шкоди доцільно підійти з точки зору екосистеми в цілому, здійснивши загальну оцінку погіршення або втрат екологічних товарів і послуг до відновлення, а не приписуючи вартість конкретним категоріям екологічних товарів і послуг та оцінюючи періоди відновлення для кожного з них». Такі міркування було викладено без чіткого пояснення того, що тягне за собою ця «загальна оцінка», і чи остання ґрунтується на надійних наукових знаннях щодо оцінки короткострокових та довгострокових збитків водно-болотних угідь, що охороняються на міжнародному рівні, відповідно до Рамсарської конвенції. Натомість Суд просто заявив, що цей підхід «диктується особливими характеристиками території, на яку вплинула діяльність Нікарагуа, яка розташована у водно-болотних угіддях Північно-Східного Карибського басейну, які охороняються Рамсарською конвенцією, де є різні екологічні блага та послуги, які тісно пов'язані між собою….така загальна оцінка дозволить Суду врахувати здатність пошкодженої зони для природного відновлення».

Встановивши, що Коста-Ріка мала право лише на 120 000 доларів США за пошкодження або втрату екологічних товарів і послуг постраждалої території в період до відновлення та 2 708,39 доларів США за відновлювальні заходи, було дивно, що всупереч усталеній практиці екологічної компенсації не зазначено базову екологічну оцінку постраждалої території до завданої шкоди навколишньому середовищу від діяльності Нікарагуа, оцінку періоду відновлення (і те, наскільки його можна досягти природним шляхом або шляхом навмисних заходів Коста-Ріки), а також кошторис витрат на пом'якшення чи вжиття відновлювальних заходів протягом періоду відновлення. Відсутній і опис обов'язків Нікарагуа щодо пом'якшення наслідків за принципом обережності.

Важливо звернути увагу на такі тези Суду:

1. Коста-Ріка не продемонструвала, що постраждала територія через зміну її екологічного характеру втратила здатність пом'якшувати природні небезпеки

або що такі послуги були порушені. Докази, надані Суду, свідчать про те, що відбулося значне відновлення рослинності.

2. Оскільки в Суду немає чітких доказів базового стану сукупності екологічних товарів і послуг, які існували на відповідній території до діяльності Нікарагуа, Суд відхилив 50-річний період відновлення територій. Також визнав неправильним призначати єдиний час відновлення для різних категорій товарів і послуг, визначених Коста-Рікою.
3. Найбільш істотна шкода території, яка зумовлює іншу шкоду для довкілля, — це видалення дерев Нікарагуа під час розкопок каньону. Загальна оцінка може врахувати кореляцію між видаленням дерев і шкодою, заподіяною іншим екологічним товарам і послугам (таким як інша сировина, послуги регулювання загазованості та якості повітря, а також біорізноманіття з точки зору середовища проживання та розсадника).
4. «Коригований аналіз» Нікарагуа, який оцінює в 84 296 доларів США шкоду, завдану чотирьом категоріям екологічних товарів і послуг (дерева, інша сировина, регулювання загазованості та якості повітря, а також біорізноманіття), є недостатнім. Відсутність впевненості щодо розміру шкоди не обов'язково заважає Суду присудити суму, яка, на його думку, приблизно відображає вартість погіршення або втрати екологічних товарів і послуг. Суд, зберігаючи деякі елементи «виправленого аналізу», вважає розумним, щоб для цілей його загальної оцінки було внесено коригування до загальної суми у [нікарагуанському] «коригованому аналізі» для врахування виявлених недоліків.

Очевидно, що Суд використав «виправлений аналіз» Нікарагуа як свою точку відліку, а потім вніс корективи – вибір методології, який залишається непрозорим і не обговорювався протягом усього Рішення про компенсацію. Враховуючи, що чотири категорії екологічних товарів і послуг передбачають дуже різні наукові міркування для оцінки збитків (особливо для наслідків для біорізноманіття, які часто залежать від цілісної оцінки впливу або навіть врахування впливу зміни клімату на постраждалу територію), дивно, що Суд не детально розглянув будь-які докази наукових методологій (незалежно від того, надані сторонами чи отримані Судом від незалежних експертів) для оцінки збитків щодо кожної з цих категорій.

Міжнародний суду детально дослідив і описав витрати Коста-Ріки, понесені у зв'язку з незаконною діяльністю Нікарагуа, а також витрати на моніторинг постраждалої території, таких як витрати на авіарейси, вантажний транспорт, супутникові зйомки та ін. Зрештою, суд зменшив претензію Коста-Ріки у цій частині з суми близько 3,5 мільйона

доларів США до менш ніж 10% у сумі 236 032,16 доларів США. Примітно, що Суд не розподілив витрати на оплату юридичного представництва.

В цілому, по кожному із аспектів оцінки завданої шкоди Суд керувався таким алгоритмом: 1. Встановлення наявності шкоди; 2. Встановлення причинно-наслідкового зв'язку між порушенням і шкодою; 3. Дослідження достатності доказів , що підтверджують такий причинно-наслідковий зв'язок; 4. Визначення приблизної вартості об'єктів , які зазнали шкоди в ході порушення, що підтверджується належними доказами.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на те, що є багато за що похвалити знакове перше рішення Міжнародного Суду ООН щодо компенсації шкоди довкіллю, певну настороженість викликають питання щодо методології Суду для оцінки збитків у справах про захист навколишнього середовища. Аргументи Суду у своєму рішенні про компенсацію не описують наукові дослідження короткострокової та довгострокової оцінки екологічних збитків для складних екологічних явищ, таких як біорізноманіття, енергія, якість повітря, а також впливи зміни клімату, що також буде відчуватися на ураженій ділянці. Демонструючи наукові основи взаємозв'язку відповідальності держави щодо запобігання, виправлення та пом'якшення завданих збитків Суд принаймні зміг би оґрунтувати належним чином використання тої чи іншої методології обрахунку збитків.

Список використаних джерел:

1. Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icj-cij.org/en/case/150
2. Environmental Damages, Environmental Reparations, and the Right to a Healthy Environment: The ICJ Compensation Judgment in Costa Rica v. Nicaragua and the IACtHR Advisory Opinion on Marine Protection for the Greater Caribbean/[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ejiltalk.org/environmental-damages-environmental-reparations-and-the-right-to-a-healthy-environment-the-icj-compensation-judgment-in-costa-rica-v-nicaragua-and-the-iacthr-advisory-opinion-on-marine-protection/
3. CERTAIN ACTIVITIES CARRIED OUT BY NICARAGUA IN THE BORDER AREA (COSTA RICA V. NICARAGUA) /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/150/150-20170602-WRI-01-00-EN.pdf
4. Restoring marine environmental damage: Can the Costa Rica v Nicaragua compensation case influence the BBNJ negotiations? /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/reel.12309